

T

The Comparative Study of Christian and Chinese Schools Operation during the Reign of King Prajadhipok

Ravee Chudasring^{1,*}

Received: March 22, 2021 Revised: May 24, 2021 Accepted: July 2, 2021

Abstract

This research aims to study the operation and comparative study of Christian and Chinese schools' operation during the reign of King Prajadhipok (King Rama VII). This qualitative research was conducted in accordance with analyzing the preliminary and secondary documents. The research found that during the reign of King Prajadhipok Christian schools and Chinese schools are successful in providing education. Especially in the language and profession Christian school can run well by reducing the role of missionaries in schools to open more opportunities for students. Despite the high tuition fees parents are confident to send more children to study. As well as building a reputation as a leading school and have a good relationship and is always trusted by government agencies. The Chinese school is trying to operate according to government policies. But the problem of not teaching Thai language and teaching political doctrines, especially nationalism and communism, which flows from the Chinese side became a problem that has been focused on the Siamese official. However, Christian schools and Chinese schools all have the same status, which is the private school and must be in the same regulatory standards. The government tries to balance the management in order not to look too lenient for Chinese schools and too strict for Christian schools.

Keywords: christian school, Chinese school, King Prajadhipok

¹ Department of Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University, Kamphaeng Sean Campus

* Corresponding author. E-mail: fedurvs@ku.ac.th

การศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงาน ของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ระวี จุฑศฤงศ์^{1*}

วันรับบทความ: March 22, 2021 วันแก้ไขบทความ: May 24, 2021 วันตอบรับบทความ: July 2, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการดำเนินงานและวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ผลการวิจัย พบว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนต่างประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในด้านภาษาและวิชาชีพ โรงเรียนคริสต์สามารถดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี โดยลดบทบาทการเผยแพร่ศาสนาในโรงเรียนลงไป เพื่อเปิดโอกาสรับนักเรียนได้มากขึ้น แม้จะเก็บค่าเล่าเรียนสูง ผู้ปกครองก็มั่นใจส่งบุตรหลานมาเล่าเรียนเพิ่มขึ้น ตลอดจนถึงสมชื่อเสียงจนเป็นโรงเรียนชั้นนำและมีความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นที่ยอมรับจากรัฐเสมอมา ทางด้านโรงเรียนจีนก็พยายามดำเนินกิจการตามนโยบายของรัฐ แต่ปัญหาการไม่สอนภาษาไทยและการสอนลัทธิการเมืองอันเป็นกระแสจากทางฝั่งประเทศจีนทั้งชาตินิยมและคอมมิวนิสต์ ทำให้ถูกเพ่งเล็งจากทางการเพราะเป็นภัยต่อความมั่นคง อย่างไรก็ตาม โรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนต่างมีสถานะเหมือนกัน คือเป็นโรงเรียนราษฎร์ และต้องอยู่ในมาตรฐานที่กำกับดูแลเหมือนกัน รัฐบาลจึงพยายามสร้างสมดุลในการจัดการเพื่อไม่ให้พออนุปรณเกินไปสำหรับโรงเรียนจีนและเข้มงวดเกินไปสำหรับโรงเรียนคริสต์

คำสำคัญ: โรงเรียนคริสต์ โรงเรียนจีน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ ภาควิชาการพัฒนาศึกษาการมนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

* Corresponding author. E-mail: fedurvs@ku.ac.th

บทนำ

เก้าปีแห่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 พุทธศักราช 2468-2477 (ปฏิทินเก่า) (ค.ศ. 1925-1935) พระราชกรณียกิจหนึ่งที่สำคัญและส่งผลต่อพัฒนาการของประเทศอย่างยิ่ง คือ “การศึกษา” ที่ทรงรับพระราชภาระสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ยังดำเนินการค้างคั้งอยู่

เมื่อพินิจพิเคราะห์เอกสารรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การศึกษาไทยนั้น เห็นได้ว่าการศึกษาในช่วงรัชกาลที่ 7 มีความสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นรอยต่อของความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์การศึกษาไทย (เปรมมา ลัตยาวุฒิมงคล, 2559; วุฒิชัย มูลศิลป์, 2541) เนื่องจากการจัดการศึกษาที่เป็นผลจากการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก ที่มุ่งหมายให้ราษฎรมีความรู้สูงขึ้นจะได้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ

ภายหลังการจัดตั้งกระทรวงธรรมการ ภารกิจสำคัญของกระทรวงที่ดำเนินการเป็นลำดับต้น ๆ คือ การจัดระเบียบโรงเรียนในขณะนั้นออกเป็น 2 ประเภท คือ “โรงเรียนมูลศึกษา” หรือเรียกว่า “โรงเรียนหลวง” ที่ดำเนินการโดยรัฐ และ “โรงเรียนเขลยศักดิ์” หรือ “โรงเรียนราษฎร์” ที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งมีทั้งชาวไทย คณะมิชชันนารีชาวตะวันตก ชาวจีน และมุสลิม เป็นกลุ่มหลัก โดยโรงเรียนเขลยศักดิ์ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยคณะมิชชันนารีชาวตะวันตกหรือที่เรียกว่า “โรงเรียนคริสต์” อย่างไรก็ดี บางโรงเรียนดำเนินการโดยชาวจีนหรือที่เรียกว่า “โรงเรียนจีน” และเป็นที่ยอมรับและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทั้งในกรุงและหัวเมือง (รวีพรรณ จารุทวี, 2552)

ล่วงเข้ารัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468/ ค.ศ. 1910-1925) “โรงเรียนเขลยศักดิ์” ได้เปลี่ยนเป็น “โรงเรียนบุคคล” ตามระเบียบการศึกษาประเทศสยาม พุทธศักราช 2454 ในระยะนี้ พบว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์บางส่วนได้แฝงประโยชน์และนัยทางการเมืองระหว่างประเทศไว้อย่างเข้มข้นขึ้นโดยมีการสอนลัทธิชาตินิยมและลัทธิการเมืองในโรงเรียนรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากยังไม่มามีมาตรการใดในการควบคุม รัชกาลที่ 6 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2461” ขึ้น มีสาระสำคัญเพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ให้อยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อยและดำเนินการสอนตามหลักสูตรดั่งที่โรงเรียนประเภทอื่น ๆ ปฏิบัติกันอยู่ โดยให้อำนาจเสนาบดีกระทรวงธรรมการสั่งปิดโรงเรียนที่ไม่มีมาตรฐานการจัดการเรียนการสอน เช่นเดียวกับโรงเรียนหลวง รวมถึงสั่งปิดโรงเรียนที่เป็นแหล่งเพาะอุดมการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ของรัฐบาลได้

พระราชบัญญัติดังกล่าวมีนัยยะมุ่งควบคุมโรงเรียนจีน เนื่องจากโรงเรียนจีนในขณะนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและถูกเพ่งเล็งว่าอาจเป็นแหล่งเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดตรงข้ามกับนโยบายของรัฐบาลในเวลานั้นที่ต้องการปลูกฝังลูกหลานจีนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสยามและจงรักภักดีต่อประเทศสยาม รวมทั้งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการบริหารประเทศ ในขณะที่โรงเรียนคริสต์ไม่มีบทบาททางการเมือง และยังคงมุ่งหลักการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ดั้งเดิม (พิชัย รัตนพล, 2512; รวีพรรณ จารุทวี, 2552)

ต่อเนื่องมาถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ถือได้ว่าเป็น “ยุคทองของโรงเรียนราษฎร์” ที่โรงเรียนราษฎร์มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาสายสามัญ ด้วยรัฐจำเป็นต้องพึ่งเอกชนในการจัดการศึกษาให้แพร่หลายออกไป ซึ่งพบว่า โรงเรียนคริสต์นั้นให้การศึกษาระดับสากลแก่เด็กและเยาวชน “ทุกเชื้อชาติ” ควบคู่กับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ไปด้วย โรงเรียนคริสต์ที่ยังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมายาวนานจนล่วงถึงในสมัยรัชกาลที่ 7 เรียกได้ว่าเป็นยุค “ผู้หว่าน” การศึกษาของคณะมิชชันนารีตะวันตกที่ประกอบด้วย คริสตศาสนิกบริษัท คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน (Presbyterian) และมิสซังโรมันคาทอลิก ที่มีการขยายการศึกษาไปทั่วประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับการยอมรับจากรัฐอย่างยิ่ง (วิวัฒน์ แพร์ลริ, 2543; สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2545)

ในส่วนของโรงเรียนจีนนั้นได้มีการจัดตั้งโรงเรียนจีนโดยชาวจีนเป็นครั้งแรก คือ โรงเรียนฮั่วเอี้ยเยะ (แปลว่าโรงเรียนเพื่อผลประโยชน์ของชาวจีน) มาตั้งแต่ พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมและภาษาจีนให้แพร่หลายมากที่สุด ในรัชกาลที่ 7 ที่ได้กล่าวไปแล้วว่าเป็น “ยุคทองของโรงเรียนราษฎร์” และยังเป็น “ยุคทองของโรงเรียนจีน” ก็ว่าได้ โรงเรียนจีนทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาไปในทาง “ชาตินิยม” และมีโรงเรียนจีนส่วนหนึ่งมุ่งผลทางการเมืองเป็นสำคัญและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที มีหลักฐานที่บ่งชี้ว่า คนจีนได้ใช้โรงเรียนเป็นแหล่งปลูกฝังความนิยมในการปกครองตามระบอบสาธารณรัฐของจีนตามหลักการของ ดร.ซุนยัตเซ็น และเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมจีนให้กับนักเรียนจีนในสยาม รวมถึงการก่อการประท้วงของนักเรียนจีน สร้างปัญหาที่นำวิกฤตสำหรับรัฐบาลที่ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในขณะนั้นเป็นอย่างมาก (พิชัย รัตนพล, 2512)

รัชกาลที่ 7 มีพระราชดำริให้รัฐบาลกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยไว้เป็นพิเศษและจะต้องไม่ปรากฏชัดว่ารัฐบาลต่อต้านคนจีนโดยตรงเพราะอาจจะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอันก่อให้เกิดการแบ่งแยกขึ้นได้ และให้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายของรัฐบาลให้ชาวจีนในสยามรักและแสดงความจงรักภักดีต่อชาติและพระเจ้าแผ่นดินสยามมากขึ้น โดยให้ตระหนักว่าตนเองก็เป็นพลเมืองไทยเช่นกัน ทรงตระหนักว่าการตั้งข้อรังเกียจต่อชาวจีนไม่ก่อให้เกิดผลดีแต่ประการใด และทรงกวัดขັນให้ดำเนินนโยบายนี้อย่างเคร่งครัดตลอดรัชสมัย

จากที่ได้กล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทและความแตกต่างในการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในสมัยรัชกาลที่ 7 มีความสำคัญและเป็นจุดเปราะบางอย่างยิ่งในพัฒนาการของสังคมไทย และปรากฏชัดว่ารัชกาลที่ 7 ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่อย่างรอบคอบ ท่ามกลางบริบททางสังคมในขณะนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นประเด็นสำคัญด้านพระปกเกล้าศึกษาอันก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความแตกต่างในการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีน รวมถึงการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ให้เห็นภาพรวมอันนำไปสู่การเปรียบเทียบการดำเนินงานได้ แบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 การดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์ ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยของสุนิตย์ แสงขำ (2527) เรื่อง *บทบาทของมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ในการจัดการศึกษาภาคเอกชนในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2367-2475* ที่วิเคราะห์บทบาทของมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์ที่มีต่อการจัดการศึกษาเอกชนในสมัยรัตนโกสินทร์ และผลสะท้อนจากการที่มิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์จัดตั้งโรงเรียนเอกชนในประเทศไทย และยังได้ศึกษางานวิจัยของพุฒิพงศ์ พุฒตาลศรี (2552) เรื่อง *การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แปร์รอส พ.ศ. 2452-2490* ที่วิเคราะห์บทบาทของมิชชันนารีคาทอลิกที่มีการขยายการศึกษาในช่วงรัชกาลที่ 7

ประเด็นที่ 2 การดำเนินงานของโรงเรียนจีน ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยของณรงค์ พวงพิศ (2514) เรื่อง *นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว* เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ การควบคุมโรงเรียนจีน และสร้างความผสมกลมกลืนนักเรียนจีนและงานวิจัยของรวิพรรณ จารุทวี (2552) เรื่อง *โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461-2475* ที่ศึกษามูลเหตุของการก่อตั้ง สถานะ การดำเนินงานของโรงเรียนจีน รวมถึงอิทธิพลจากลัทธิชาตินิยมการเมืองจีนที่มีผลต่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียน อันนำไปสู่ความกลัวและความหวาดระแวงของรัฐบาลสยาม จนต้องมีการวางนโยบายควบคุมโรงเรียนจีน โดยศึกษาเฉพาะมณฑลกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) ซึ่งเป็นปีที่พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มีผลบังคับใช้ จนถึง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ซึ่งเป็นปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ประเด็นที่ 3 การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยของ วารุณี โอสธารมย์ (2524) เรื่อง *การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-พ.ศ. 2475* ที่ศึกษาระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่รัฐจัดการขึ้นในช่วง พ.ศ. 2411-2475 (ค.ศ. 1868-1932) ผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างสังคมไทย และเป็นปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) และงานวิจัยของ อารุช วีระเอก (2560) เรื่อง *ภาษาเจ้า ภาษานาย: การเมืองเบื้องหลังการศึกษาภาษาอังกฤษ สมัยรัชกาลที่ 5*

โดยศึกษาประวัติศาสตร์การศึกษาภาษาอังกฤษของรัฐที่มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ช่องว่างระหว่างชนชั้น และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมเห็นได้ว่า แม้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยอยู่จำนวนหนึ่งแล้ว แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะแต่ละเรื่อง ยังไม่มีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบการดำเนินการของโรงเรียนทั้งสองรูปแบบ จึงเห็นว่าเป็นช่องว่างทางองค์ความรู้ที่งานวิจัยเรื่องนี้สามารถเติมเต็มองค์ความรู้ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์

โรงเรียนคริสต์ หมายถึง โรงเรียนประเภทสามัญศึกษาของคณะมิชชันนารีในศาสนาคริสต์ที่ดำเนินการโดยนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาควบคู่กับการเผยแผ่ศาสนาเป็นสำคัญ ทั้งนี้หมายรวมถึงโรงเรียนคริสต์สอนภาษาจีนด้วย

โรงเรียนจีน หมายถึง โรงเรียนประเภทสามัญศึกษาที่เอกชนจัดตั้งขึ้นและมีการสอนภาษาจีนในโรงเรียนโดยวิชาภาษาจีนไม่ได้เป็นวิชาเลือกสำหรับภาษาต่างประเทศ

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาเนื้อหาการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนที่เปิดดำเนินการอยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2475/ค.ศ. 1925-1932) โดยมุ่งเน้นโรงเรียนที่อยู่ในมณฑลกรุงเทพฯ เป็นหลัก วิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงาน รวมถึงบริบททางสังคมอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน

ด้านระยะเวลา มุ่งศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนที่เปิดดำเนินการอยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2475/ค.ศ. 1925-1932) โดยกำหนดรัชสมัยถึง พ.ศ. 2475 คือ สิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์เท่านั้น เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นโยบายการจัดการศึกษาและรูปแบบการดำเนินงานได้เปลี่ยนแปลงไปตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยใช้แบบศึกษาเอกสารเป็นเครื่องมือวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย จากนั้นนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาในรูปแบบความเรียง

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 มาพิจารณาประเด็นในการวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีน โดยวิเคราะห์แต่ละประเด็นพร้อมทั้งเทียบเคียงกับมโนทัศน์ บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ในรูปแบบของความเรียงและตาราง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.1 การดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์ การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477/ค.ศ. 1925-1935) ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มิชชันนารีจึงวางบทบาทเป็น “ครู” มากกว่า “พระ” มุ่งเน้นการจัดการศึกษาแบบสากลแก่เด็กและเยาวชน “ทุกเชื้อชาติ” ควบคู่กับการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ไปด้วย ความชำนาญพิเศษด้านจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ และการคัดกรองกลุ่มคนที่จะเข้ามาเป็นนักเรียนด้วยการเก็บค่าเล่าเรียนที่เก็บในอัตราสูง นักเรียนส่วนใหญ่จึงเป็นบุตรหลานในกลุ่มเจ้านาย ขุนนาง หรือผู้มีฐานะ

ทางด้านการบริหารจัดการโรงเรียน พบว่า พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้กำหนดคุณสมบัติของ “บุคคลจะพึงตั้งโรงเรียนได้” หรือ “ผู้จัดการโรงเรียน” และ “ครูใหญ่” ต้องได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมูลหรือสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 จากโรงเรียนรัฐบาล หรือได้ประกาศนียบัตรอื่น หรือมีคุณวุฒิอื่นที่เสนาบดี กระทรวงธรรมการรับรองว่าเทียบเท่าและต้องมีความรู้ภาษาไทยพูดได้พอประมาณด้วย ดังนั้น โรงเรียนคริสต์ที่ตั้งก่อนหน้าการออกกฎหมายฉบับนี้ก็ต้องดำเนินการให้เข้าระบบกฎเกณฑ์ใหม่ ผู้บริหารโรงเรียนคริสต์หลายแห่งจึงต้องพยายามฝึกฝนการใช้ภาษาไทยให้คล่องแคล่ว โดยพระสังฆราชแบร์รอส ประมุขมิสซังโรมันคาทอลิกสยาม ได้ต่อรองกับทางการให้ผ่อนปรนเกณฑ์ดังกล่าว โดยท่านได้ขอเป็นผู้ออกไปรับรองความรู้ความสามารถว่าผู้นั้นเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ได้ จนกระทั่งต้นปี พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1920) ทางกระทรวงพิจารณาแล้วก็ผ่อนปรนให้ แต่สุดท้ายทางการก็ยกเลิกการผ่อนปรนดังกล่าวในปี 2477 (ค.ศ. 1934) จึงทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนครูใหญ่ขึ้นทางโรงเรียนจึงต้องเร่งจัดหาครูใหญ่ที่เป็นฆราวาสทั้งชาวต่างชาติและชาวไทย รวมถึงรับสมัครศิษย์เก่าของโรงเรียนให้มาทำหน้าที่ครูใหญ่ด้วย

ในยุคนีมีการขยายตัวของโรงเรียนคาทอลิกหญิง 3 แห่งที่เพิ่งเริ่มจัดตั้งระหว่างห้วงเวลาพลัดแผ่นดินจากรัชกาลที่ 6 กับรัชกาลที่ 7 นั่นคือ โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ (พ.ศ. 2467 ปฏิทินเก่า/ค.ศ. 1925) โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย (พ.ศ. 2470 ปฏิทินเก่า/ค.ศ. 1928) และโรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย เชียงใหม่ (พ.ศ. 2475/ค.ศ. 1932) สะท้อนให้เห็นความนิยมของบรรดาชาวสยามที่มีต่อโรงเรียนคริสต์มากขึ้น และค่านิยมการให้สตรีได้เรียนหนังสือที่เพิ่มขึ้นด้วย จากการเก็บค่าเล่าเรียนที่อยู่ในอัตราที่สูง สามารถเก็บ

ค่าเล่าเรียนเลี้ยงตัวเองได้ โรงเรียนคริสต์จึงได้ปรับตัวจนเจริญรุ่งเรือง และได้สร้างสถานะความเป็นผู้นำในแวดวงการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน

1.2 การดำเนินงานของโรงเรียนจีน แม้ว่าโรงเรียนจีนจะมีการก่อตั้งขึ้นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในรัชกาลที่ 5 แต่กระจายแพร่หลายมากที่สุด ในรัชกาลที่ 7 โรงเรียนจีนทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาไปในทาง “ชาตินิยม” แม้ว่าคนจีนที่มาขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนจีนได้สำแดงจุดมุ่งหมายว่าต้องการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้บุตรหลานได้เล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ในภาษาจีน แต่กลับกลายเป็นว่าโรงเรียนจีนส่วนหนึ่งมุ่งผลทางการเมืองเป็นสำคัญและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที จากสมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2468 (ค.ศ. 1925) มีโรงเรียนจีนทั้งหมด 48 โรงเรียน พอถึงรัชกาลที่ 7 พ.ศ. 2471 (ค.ศ. 1928) เพิ่มเป็น 188 โรงเรียน และพ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) เพิ่มจำนวนถึง 271 โรงเรียน

สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนในช่วงรัชกาลที่ 7 มีความวุ่นวายแตกแยกระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคก๊กมินตั๋ง รวมถึงความแตกแยกภายในพรรคก๊กมินตั๋งเองระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาราว พ.ศ. 2470 (ค.ศ. 1927) สถานการณ์ภายนอกประเทศนี้ ส่งผลกระทบต่อการทำงานของโรงเรียนจีนภายในประเทศ โดยโรงเรียนจีนมีพฤติกรรมเผยแพร่ลัทธิการเมืองให้นักเรียนในโรงเรียนจีนตลอดรัชสมัย มีทั้งโรงเรียนที่สนับสนุนลัทธิไตรราชูร์ของพรรคก๊กมินตั๋ง และโรงเรียนที่สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ นำไปสู่การถูกเพ่งเล็งจากทางการ เพราะเป็นภัยต่อความมั่นคง

พฤติกรรมเผยแพร่ลัทธิการเมืองให้นักเรียนในโรงเรียนจีนทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ รัฐบาลได้พยายามใช้กฎหมายเข้ามาควบคุม โดยออกพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 ที่แทรกบทบัญญัติต่อจากมาตรา 25 (5) ของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 โดยระบุไว้ว่า

ถ้าปรากฏว่ามีการสอนฤาษีจะสอนลัทธิฤาษีแบบแผนทางการเมือง ฤาษีทางเศรษฐกิจ ในโรงเรียนใด ด้วยเจตนาฤาษีจะสอนจะให้เกิดความเกลียดชังฤาษีหมิ่นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฤาษีต่อรัฐบาลฤาษีต่อราชการแผ่นดินก็ดี ฤาษีจะให้มีการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลฤาษีพระราชกำหนดกฎหมายด้วยใช้กำลังบังคับฤาษีกระทำร้ายก็ดี ฤาษีจะให้คนทั้งหลายเกิดความไม่พอใจและกระด้างกระเดื่องถึงอาจเกิดเหตุร้ายในแผ่นดินของท่านได้ก็ดี ฤาษีจะกวนให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระวางคนต่างชั้นกันก็ดี ฤาษีจะยุยงให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี (พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2470 (2470), น. 176-177)

หากโรงเรียนกระทำการดังกล่าว เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจสั่งปิดโรงเรียนได้ทันที นอกจากนี้ความพยายามใช้กฎหมายควบคุม รัฐบาลยังส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจสอบวิชาต่าง ๆ ที่มีการสอนในโรงเรียน รวมถึงตรวจสอบหนังสือเรียนที่ใช้ด้วย แต่ทว่า โรงเรียนจีนก็พยายามหาทางหลบเลี่ยงอยู่เสมอ

เมื่อพิจารณาจำนวนโรงเรียนจีนที่ขอต้งขึ้นในแต่ละปี พบว่า นับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2466 (ค.ศ. 1923) เป็นต้นมา จำนวนโรงเรียนจีนที่ขอต้งขึ้นเพิ่มจำนวนขึ้นมากอย่างก้าวกระโดด แสดงให้เห็นว่า พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ที่รัฐบาลสยามต้องการจะ “กำจัด” โรงเรียนจีนนั้น ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้จัดการปัญหานี้ด้วยวิธี “ประนีประนอม” ทรงตระหนักว่าการตั้งข้อรังเกียจต่อชาวจีนไม่ก่อให้เกิดผลดีแต่ประการใด และทรงกวัดขັນให้ดำเนินนโยบายนี้อย่างเคร่งครัดตลอดรัชสมัย มีพระราชดำริให้รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมหลักสูตรเองและจัดการพิมพ์หนังสือเรียนขึ้นเองด้วย เพื่อไม่ให้โรงเรียนจีนอ้างว่าที่ใช้หนังสือที่นำเข้ามาจากประเทศจีน เพราะไม่สามารถจัดทำขึ้นเองได้ เมื่อปัญหาทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทรงพระราชอุทิศสาหะเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานของโรงเรียนจีนขนาดใหญ่ของชาวจีน 4 กลุ่มภาษา ได้แก่ โรงเรียนยอกหมิ่นของชาวจีนไหหลำ โรงเรียนจีนเด็กของชาวจีนแคะ โรงเรียนเหมงตักของชาวจีนกวางตุ้ง และโรงเรียนป้วยเองของชาวจีนแต้จิ๋ว และพระราชทานพระราชดำรัสความตอนหนึ่ง “...สนับสนุนให้โรงเรียนจีนสอนให้นักเรียนรักประเทศไทย เพราะว่าเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน แต่ทรงขอร้องให้สอนนักเรียนจีนให้รักสยามด้วย...” (ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2470, น. 1)

ผลจากการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนั้น คาดว่าประสบความสำเร็จพอสมควร แต่อาจจะไม่เป็นที่น่าพอใจนัก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนกระทรวงธรรมการ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรม ร่วมกันพิจารณาแก้ร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ โดยให้เสนานิติกระทรวงธรรมการเป็นประธาน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่เรื่องนี้ยังคงค้างอยู่จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ทำให้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นได้

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) รัฐบาลใหม่จึงเข้มงวดกวัดขັນกับโรงเรียนจีนมากขึ้น และถึงจุดสูงสุดในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ใช้นโยบายชาตินิยมที่รุนแรงในการบริหารประเทศ โดยรัฐบาลมีความเห็นว่า แต่เดิมหน่วยราชการได้ช่วยเหลือช่วยเหลือผ่อนปรนโรงเรียนจีนมามากเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา ปัญหาทั้งหลายจึงไม่ถูกแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผู้จัดการโรงเรียนและครูจีนที่ไม่มีความรู้ภาษาไทย การไม่สอนภาษาไทย การเสี่ยงกฎหมายโดยการเปิดเป็นโรงเรียนอนุบาลแต่รับนักเรียนที่มีอายุเข้าเกณฑ์ระดับประถมศึกษา การสอนไม่ตรงตามหลักสูตรของกระทรวง และที่สำคัญคือการสอนลัทธิการเมืองที่เป็นอันตราย ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 รัฐบาลก็จำเป็นต้องกระชับอำนาจให้มากขึ้นด้วยการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 เพื่อแก้ปัญหาที่ค้างคามานานให้ได้ประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้โรงเรียนจีนต้องถูกปิดไปจนหมดสิ้น

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานของโรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับโรงเรียน

โรงเรียนในความหมายของรัฐบาล สสมัยรัชกาลที่ 7 คือ สถานเป็นที่เสริมส่งแนวคิดชาตินิยม เศรษฐชาติ เชิดชูศาสนา และจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นประเด็นที่ถูก

ขับเน้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ในช่วงรัชกาลที่ 6 โดยคาดหวังให้โรงเรียนราษฎร์จะทำหน้าที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐ และช่วยจัดการศึกษาในส่วนที่รัฐไม่อาจทำได้ เพราะลำพังกำลังของโรงเรียนรัฐก็มืออย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนรัฐกับโรงเรียนราษฎร์ จำนวนโรงเรียนราษฎร์ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวภายในระยะเวลา 7 ปี ขณะที่โรงเรียนรัฐปรับลดจำนวนลงถึงหนึ่งในห้า ตามเหตุปัจจัยการรัดเข็มขัดประหยัดงบประมาณภาครัฐอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากเงื่อนไขภาวะเศรษฐกิจและการคลังที่ย่ำแย่ ดังนั้น โรงเรียนราษฎร์จึงเป็นกลไกสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ และถูกคาดหวังด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา รวมไปถึงความชำนาญพิเศษ อย่างเช่น การสอนภาษาและการจัดการศึกษาวิชาชีพที่สอดคล้องกับบริบทพัฒนาชาติและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งภาระนี้ก็ตกอยู่ที่โรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนที่โดดเด่นในเรื่องการสอนภาษาอังกฤษและภาษาจีน

ทางฝั่งโรงเรียนคริสต์ ด้วยความยากลำบากในการเผยแพร่ศาสนาหลายสิบปีก็ไม่บรรลุเป้าหมายในวงกว้าง จึงปรับตัวมาทำหน้าที่สร้างมาตรฐานทางวิชาการให้เป็นเลิศ โดยเฉพาะการสอนอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส ซึ่งการที่นักเรียนได้สัมผัสรับรู้ศาสนาคริสต์ในโรงเรียนทำให้ลดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาคริสต์ไปได้อีกทางหนึ่ง

ทางฟากโรงเรียนจีน เมื่อเป็นสถานที่ที่ไม่สร้างสำนึกความเป็นคนสยาม แต่เป็นการย้าเตือนอัตลักษณ์คนจีนที่มาอาศัยและทำมาหากินอยู่ในสยาม ซึ่งจุดนี้ก็เป็นเหตุผลให้โรงเรียนจีนมีสถานะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งรัฐต้องคอยแก้ปัญหาและออกมาตรการใหม่ ๆ เพื่อควบคุมและกำราบโรงเรียนที่เป็นปัญหา

2.2 การเรียนการสอน ภาพรวมการเรียนการสอนของโรงเรียนคริสต์และจีนคล้ายกันตรงที่เน้นสอนวิชาการเป็นภาษาต่างประเทศ โรงเรียนจีนสอนภาษาจีน โรงเรียนคริสต์ก็สอนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส แต่โรงเรียนคริสต์จะเรียนภาษาไทยวันละ 1 คาบ นอกจากนั้น โรงเรียนคริสต์และโรงเรียนจีนก็ยังมี การสอนวิชาชีพต่าง ๆ เมื่อพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับให้ทุกโรงเรียนต้องสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการเห็นชอบ โดยกำหนดให้สอนด้วยภาษาไทยทั้งหมด ประเด็นนี้ทำให้โรงเรียนคริสต์ต้องเพิ่มจำนวนครูชาวไทยมาช่วยงานมากขึ้น แต่โรงเรียนจีนที่พยายามคงอัตลักษณ์ความเป็นจีนรับผลกระทบโดยตรง ทำให้มีส่วนหนึ่งเปลี่ยนรูปแบบโรงเรียนไปเป็นโรงเรียนอนุบาลเพื่อเลี่ยงข้อกฎหมายนี้

ต่อมา พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 ก็ออกมาเพื่อห้ามการสอนลัทธิทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมั่นคง ซึ่งก็คือ แนวความคิดชาตินิยมจีนและคอมมิวนิสต์จีน ประกาศหนังสือต้องห้าม แต่มาตรการนี้พุ่งเป้ามาที่โรงเรียนจีนหลายแห่งต้องปิดตัวจากการลงดาบของภาครัฐ

ดังที่กล่าวแล้วว่า กิจกรรมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนจีนที่ลุ่มเสี่ยงจะถูกตีความว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในยุคนั้น แน่นนอนว่า รัฐบาลสยามยังเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะนั่งนอนใจไม่ได้ เพราะการรณรงค์ความเป็นชาตินิยมแบบไทย และคาดหวังให้โรงเรียนเป็นที่ขัดเกลาทางสังคม ให้นักเรียนโตขึ้นเป็นไปตามอุดมการณ์ของรัฐไทย ขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับการเรียนการสอนของโรงเรียนจีน

2.3 ความสัมพันธ์กับรัฐ จุดอ่อนสำคัญที่ทำให้โรงเรียนจีนตกเป็นเป้าแห่งเล็งของรัฐบาลสยาม นั่นคือ เนื้อหาการสอนที่สอดแทรกคำสอนลัทธิการเมืองแบบชาตินิยมหรือคอมมิวนิสต์แบบจีน รวมทั้งการไม่สอนภาษาไทย มุ่งเน้นแต่สอนภาษาจีนเพียงอย่างเดียว ทางภาครัฐก็จำเป็นที่จะต้องวางนโยบายเพื่อควบคุมโรงเรียนจีน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโรงเรียนราษฎร์กลุ่มอื่น ๆ ด้วย โดยออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 เพื่อบังคับให้โรงเรียนจีนต้องมีคาบวิชาสอนภาษาไทย และยังเปิดหลักสูตรภาษาจีนในโรงเรียนไทย เพื่อเพิ่มคนไทยที่มีความรู้ภาษาจีนให้มากขึ้น รวมถึงการปรับเปลี่ยนโรงเรียนจีนให้เป็นโรงเรียนประชาบาล เพื่อให้กระทรวงธรรมการเข้ามาควบคุมอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ในขณะที่โรงเรียนคริสต์ตรงกันข้ามกับโรงเรียนจีน แม้โรงเรียนคริสต์จะอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน แต่ทางการก็ดูผ่อนปรนและประนีประนอมมากกว่าหลายเท่าตัว ทั้งนี้เพราะโรงเรียนคริสต์พยายามปฏิบัติตนเป็นโรงเรียนที่ตั้งงามตามกฎหมาย พยายามแสวงหาแนวทางปรับตัวให้เข้ากับแนวนโยบายการศึกษาของภาครัฐ รวมไปถึงชวนชาวยุโรปที่จะสร้างมาตรฐานทางวิชาการให้ไม่ด้อยกว่าโรงเรียนรัฐบาล ผู้บริหารโรงเรียนคริสต์ก็มีความสัมพันธ์อันดีกับกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) มาโดยตลอด มีการติดต่อสื่อสารหารือและชี้แจงข้อข้องใจระหว่างกันตลอดมา อีกทั้งศิษย์เก่ายังสามารถเติบโตในสายงานราชการจนได้ครองตำแหน่งข้าราชการระดับสูงมากมายหลายคนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงไม่น่าแปลกใจที่โรงเรียนคริสต์จะได้รับความไว้วางใจจากรัฐระดับสูง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบที่ได้เสนอมาช่างต้นสอดคล้องกับการดำเนินงานของรัฐที่มีต่อโรงเรียนราษฎร์ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองและเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 โดยประกาศคณะราษฎร (ฉบับที่ 1) มีการแถลงเกี่ยวกับ “หลัก 6 ประการ” ของคณะราษฎรที่ “จะต้องให้การศึกษารอบด้านแก่ราษฎร” (ชาวนิวทรี เกษตรศิริ, 2543, น. 42) ซึ่งสะท้อนได้อย่างชัดเจนว่า นโยบายการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญมากของระบอบการปกครองแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ไขปัญหาโรงเรียนจีนที่ล้าสมัยมา กระทรวงธรรมการในระบอบใหม่ได้ออก “บันทึกความเกี่ยวกับโรงเรียนราษฎร์ที่สอนภาษาจีน” เพื่อชี้แจงการใช้มาตรการที่เข้มงวดกับโรงเรียนจีน นับแต่วันขึ้นปีใหม่ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2478 (ค.ศ. 1935) โดยมีหลักการว่าไม่อนุญาตให้ชนชาติอื่นใดมีสิทธิพิเศษในการจัดการเรียนการสอน และยังให้สิทธิเสรีภาพในการเลือกศึกษาของผู้เรียนชาวไทย และเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา และรัฐบาลกระชับอำนาจให้มากขึ้นด้วยการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 เพื่อแก้ปัญหาที่ค้างคามานานให้ได้ประสิทธิผลมากขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2481-2483 (ค.ศ. 1938-1940) มีโรงเรียนจีนทั้งหมด 293 โรง มีอันต้องล้มเลิกกิจการปิดตัวไป 51 โรง ที่เหลืออีก 242 โรง กลับถูกกระทรวงศึกษาธิการที่อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พุทธศักราช 2479 สั่งปิดโรงเรียนจีนที่เหลือทั้งหมด ทางด้านโรงเรียนคริสต์ก็มีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ต้องมาชะงักงันครั้งใหญ่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากสยามหรือไทยได้เข้าร่วมกับฝ่ายอักษะเป็นแกนนำ ทำให้บุคลากรของโรงเรียนคริสต์ต้องอพยพออกนอกประเทศ รัฐบาลประกาศปิดโรงเรียนราษฎร์ จนหลังสงคราม โรงเรียนคริสต์ก็ฟื้นกลับมาทำการเรียนการสอนได้ดังเดิมและเฟื่องฟูอยู่จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่โรงเรียนจีนก็ลดน้อยถอยจางลง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้ สามารถเป็นแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะเฉพาะในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมโดยเทียบเคียงจากการแก้ไขปัญหาในอดีตได้

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันพระปกเกล้า ประจำปีงบประมาณ 2562

บรรณานุกรม

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2543). 2475: การปฏิวัติสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคเก่า). วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, กรุงเทพฯ.
- ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2471). รวมใจความพระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีน เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีน และภาษาอังกฤษ. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- เปรมมา ลัตยาวุฒิมงคล. (2559). การศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 7: ขยายโอกาส มุ่งคุณภาพ พร้อมคุณธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิประชาธิปไตย-รำไพพรรณี.
- พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2470. (2470, 5 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 44 ตอนพิเศษ, 176-177.
- พิชัย รัตนพล. (2512). วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคเก่า). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พุดมพิงค์ พุดมตาลศรี. (2552). การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสมัยพระสังฆราชเรอเน มารี ยอแซฟ แบร์รอส พ.ศ. 2452-2490 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคเก่า). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รวีพรรณ จารุทวี. (2552). โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461-2475 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคเก่า). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วารุณี โอสถารมย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-พ.ศ. 2475 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคเก่า). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิวัฒน์ แพร่สิริ. (2543). วิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการพัฒนาสังคมไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคเก่า). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2541). เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5-รัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2545). 336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุนิตย์ แสงขำ. (2527). บทบาทของมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์ในการจัดการศึกษาภาคเอกชนในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2367-2475 (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

อาวูธ วีระเอก. (2560). ภาษาเจ้า ภาษานาย: การเมืองเบื้องหลังการศึกษาภาษาอังกฤษ สมัยรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ: มติชน.